

معبد هیبیس یادگار معماری هخامنشیان در مصر

رحیم ولایتی

مقدمه :

کوروش دوم در سال ۵۵۰ پیش از میلاد پس از فتح شوش (پایتخت ایلام) و فتح اکباتان (پایتخت مادها) توانست ضمن فتح بخشی از آسیای صغیر در سال ۵۳۹ پیش از میلاد بابل را هم فتح کند و قلمرو امپراتوری هخامنشی را در آسیای نزدیک هم مرز مصر، آخرین قدرت بزرگ باقی مانده گسترش دهد.^۱ فتح مصر که قبلاً توسط کوروش در مطرح شده بود با دقت از سوی جانشین او کمبوجیه طراحی شد. پس از تمرکز قوا در فلسطین، حمله ایرانیان در بهار ۵۲۵ پیش از میلاد آغاز گردید. ارتش ایران از شهر غزه عازم مصر می شود.^۲ کمبوجیه از سال ۵۳۰ تا سال ۵۲۵ پیش از میلاد برای مقابله با قدرت بسیار نیروی دریای مصر دست به ایجاد نیروی دریائی پیشرفته برای ایران زد. اوباعراب شبه جزیره برای کمک به عبور ارتش ایران.^۳ و رساندن محموله های آب برای رسیدن نیرو به پلوزیوم وارد مذاکره شد. و سپاه ایران در این منطقه، قوای مصر را منهدم ساخته وبعد از شکستن مقاومت شهرهیلیپولیس، شهر ممفیس، که پسامتیک سوم آخرین فرعون سلسله سائزس (Sais) سلسله بیست و ششم با قوای باقی مانده در آن بسر می برد به محاصره درآورد. و با سقوط شهر ممفیس و اسارت درآمدن فرعون مصر، کمبوجیه در سال ۵۲۵ پیش از میلاد حاکم مصر شد. و از این تاریخ اولین حکومت ایرانی مصر، یا سلسله بیست و هفتم تا سال ۴۰۴ پیش از میلاد ادامه پیدا کرد.^۴ جدول ذیل مقایسه زمانی را از دوران حکومتی سلسله بیست و پنجم تا سلسله سی و یکم در مصر و ایران را. و ترتیب حکومت شاهان هخامنشی را در حکومت ایرانی سلسله بیست و هفتم و سلسله سی و یکم در مصر را نشان می دهد. (جدول گاهنگاری ۱)

^۱ - ویلفرید زابیل . ۱۳۸۰ ص ۶۳

^۲ - G. Posener , 1936 (Introduction)

^۳ - آملی کورت. ۱۳۷۹ ص ۴۷

^۴ - Edda Bresciani, 1965- 311-329

جدول گاهنگاری مقایسه ای ایران و مصر از سلسله بیست و پنجم ۷۱۶ قبل از میلاد تا سلسله سی و یکم - ۳۳۲ پیش از میلاد	
مصر	ایران
۱- سلسله بیست و پنجم از ۷۱۶ تا ۶۵۶ ق.م	۱- حکومت مادها در غرب ۲- حکومت ایلام در جنوب
۲- سلسله بیست و هشتم از ۶۵۴ تا ۵۲۵ ق.م	۱- حکومت مادها در غرب ۲- هخامنشیان (کوروش دوم ۵۵۰-۵۳۰ ق.م) ۳- کمبوجیه ۵۲۵-۵۲۲ ق.م
۳- سلسله بیست و هفتم از ۵۲۵ تا ۴۰۴ ق.م	امپراطوری هخامنشیان
۴- اولین دوره حکومتی ایرانی مصر	امپراطوری هخامنشیان
۱- کمبوجیه از ۵۲۵ - ۵۲۲ ق.م ۲- داریوش اول از ۵۲۱-۴۸۶ ق.م ۳- خشایارشا از ۴۸۶-۴۶۶ ق.م ۴- اردشیر اول از ۴۶۵-۴۲۴ ق.م ۵- داریوش دوم از ۴۲۴-۴-۴ ق.م	۱- کمبوجیه از ۵۲۵-۵۲۲ ق.م ۲- داریوش اول از ۵۲۱-۴۸۶ ق.م ۳- خشایارشا از ۴۸۶-۴۶۶ ق.م ۴- اردشیر اول از ۴۶۵-۴۲۴ ق.م ۵- داریوش دوم از ۴۲۴-۴-۴ ق.م
۵- سلسله بیست هشتم از ۴۰۴-۳۹۹ ق.م	اردشیر دوم از ۴۰۵-۳۵۹ ق.م
۶- سلسله بیست نهم از ۳۹۹-۳۸۰ ق.م	اردشیر دوم از ۴۰۵-۳۵۹ ق.م
۷- سلسله سی ام از ۳۸۰-۳۴۲ ق.م	اردشیر دوم از ۴۰۵-۳۵۹ ق.م اردشیر سوم از ۳۵۹-۳۳۸ ق.م
۸- سلسله سی و یکم از ۳۴۲-۳۳۲ ق.م دومین دوره حکومت ایرانی مصر ۱- اردشیر سوم از ۳۳۸-۳۳۶ ق.م ۲- آرسس از ۳۳۸-۳۳۶ ق.م ۳- داریوش سوم از ۳۳۵-۳۳۲ ق.م	اردشیر سوم از ۳۳۸-۳۳۶ ق.م آرسس از ۳۳۶-۳۳۸ ق.م داریوش سوم از ۳۳۵-۳۳۲ ق.م

ناوسی^۱ (Naos) را حمل می کند که شامل چهره اوزیرس است و قد آن ۷۰ سانتیمتر و از ماده ای که از آن ساخته شده است سنگ سبز تیره است. سر، گردن و دست چپ مجسمه به صورت ناشیانه بعداً ترمیم و مرمت شده است. کتیبه روی تندیس جمعا ۴۸ ستون است و مطالب آن مستقل از یکدیگر نوشته شده است. که آخرین نوشته مربوط به اصلاح مدرسه سائیزس به فرمان داریوش اول است. که تاریخ تقریبی آن سال سوم حکومت داریوش اول در مصر بوده است.^۷

یافته های باستان شناختی برای آگاهی از این دوره تاریخی مهمترین سند باستان شناختی این دوره از تاریخ مصر در رابطه با فتح آن توسط کمبوجیه کتیبه های تندیس اودجهورسنت است. که اکنون در موزه واتیکان نگهداری می شود. او پزشک دربار سلسله سائیزس و افسر بلند مرتبه و فرمانده نیروی دریائی مصر پیش از فتح مصر بوسیله کمبوجیه بوده است. مجسمه اودجهورسنت، مرد ایستاده ای را نشان می دهد که لباسی بلند ی برتن دارد و در دستهایش

^۶ - ناوس (Naos) ضریح مخصوص بت یا محل نگهداری بت را می گویند

^۷ - G. Posener - 1936 - S1

^۵ - آملی کورت ۱۳۷۹ ص ۴۹

ägyptische Kriegerstatue, die
Jülicherzeit, des Hofortes
indienherischer Königsbesitz und
7. Dyn. Vatikanische Museen

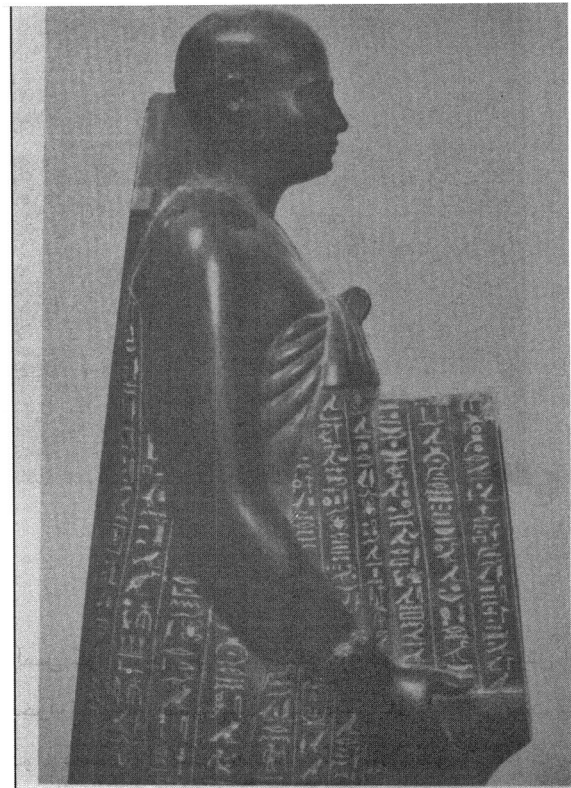

شکل ۲: مجسمه اودجاهورسنت در موزه واتیکان - روم بدون مرمت^{۱۰}

او که از کاوشهای باستان‌شناسی ماریت (Mariette) در ممفیس کشف شده است. سنگ قبر مذکور امروزه تحت شماره ۳۵۴ در موزه لور پاریس نگهداری می‌شود.^{۱۱} براساس کتیبه اودجاهورسنت، سیاست کمبوجیه در مصر عیناً پیروی سیاست کوروش در بابل بوده است. یعنی تحکیم پیوند با نخبگان محلی، ابقای ایشان در مقام‌های بالا بهره‌برداری از آشنایی ایشان با آنها با شرایط محلی برای قبولاندن خود بعنوان فرمانروای خوب و ایفای نقش شاه مصر بصورت مناسب که از کمبوجیه انتظار می‌رفت. یعنی خدایان را گرامی داشته و هدایا و نذوراتی را اهدا کرده و معابد را حفظ نموده و عناوین و نامهای تشریفاتی مصری

^{۱۰} -Edda Bresciani, - 2002, S171

^{۱۱} - G. Posener, 1936- S۳۰

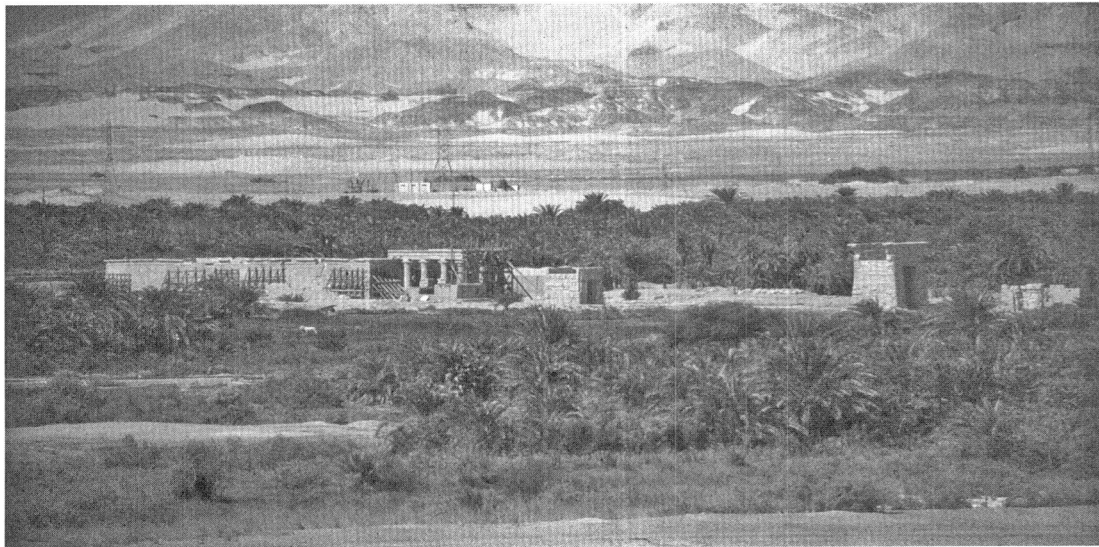

شکل ۱: مجسمه اودجاهورسنت در موزه واتیکان روم با سر و بازوی مرمت شده^۸

منابع یونانی از جمله هرودوت و استرابون، احتمالاً به خاطر دشمنی با ایران در دوره هخامنشی داشتند حوادث تاریخی این دوره را با تحریف بیان نموده و از کمبوجیه در مصر چهره‌ای بسیار خشن ارائه داده‌اند. چنانچه ادعا می‌کنند کمبوجیه معابد مصر را آتش زده و به خدایان مصری ضمن وارد کردن آسیبهای آنها را به تمسخر گرفته است و آپیس گاو مقدس مصریها را کشته و جسد مومیایی شده آماسیس، پدر فرعون به اسارت درآمده^۸ مصری را سوزانده است.^۹ در صورتی که امروزه یافته‌های باستان‌شناسی در مصر خلاف این ادعا را به اثبات می‌رساند. مانند سنگ قبر و تابوت سنگی زیبای هدیه شده از طرف کمبوجیه به معبد سر آپیس در سال ششم حکومت

^۸ - Walther Hinz 1976- S173

^۹ - Edda Bresciani, , 1965- 311-329

شکل ۳ - تصویر معبد هیبیس در مصر که همه یا بخش مهم آن توسط داریوش اول ساخته شده است.^{۱۲}

لمس کرد.^{۱۴} پس از مرگ کمبوجیه در سال ۵۲۲ پیش از میلاد بحران شورش ساتراپهای هخامنشی حداقل برای مدت یک سال دوام داشت. ولی سرانجام با کشته شدن گئومات مغ که به دروغ خود را بردیا جانشین کمبوجیه معرفی کرده بود و سرکوب شورش سایر مناطق داریوش در سال ۵۲۱ پ.م در ایران و سایر مناطق امپراتوری به سلطنت رسید. و همه این اتفاقات در سنگ نگاره بیستون بعنوان مهمترین اثر باستان شناختی دوره هخامنشی بشکلی از زبان داریوش بحالت نقش برجسته به تصویر کشیده شده است.^{۱۵} دوره حکومت داریوش اول مهمترین و با اهمیت ترین دوره تاریخی هخامنشیان است چرا که در این دوره بیشترین گسترش امپراتوری هخامنشی داشته و اصلاحات اداری و قضای مهمی در این دوره انجام شده است. و در این دوره محدوده امپراتوری از شمال و جنوب و شرق و غرب گسترش یافت. داریوش در مصر هم درگیر بحران سیاسی و عدم ثبات در این ساتراپ ایرانی بود. داریوش در مصر برای تحکیم حکومت خود نظام اداری و حکومتی را به وضع سابق در دوره فراغنه برگرداند و همچنین حقوق و مزایای قدیمی

برای خود بپذیرد.^{۱۳} بنابراین تصویر کمبوجیه در منابع یونانی بخصوص در کتاب هرودوت تصویر مهاجم بیگانه سنگدلی است که علاقه یا احساسی نسبت به عقاید اجتماعی و مذهبی مصریان ندارد. قابل قبول علمای تاریخ و باستان شناسان نیست و همانطور که بیان شد متون مصری مربوط به آن روزگار نیز این تصویر را تایید نمی کنند. چنانچه رویداد فتح مصر توسط کمبوجیه را اودجا هورسنت در کتیبه ای از تندیس واتیکان چنین شرح میدهد: (کمبوجیه شاه بزرگ همه سرزمینهای بیگانه به مصر آمد و او بر تمام سرزمین مصر چیره شد. او فرمانروای بزرگ مصر شد و سمت ریاست پزشکان را به من سپرد. او مرا در کنار خود به عنوان دوست و مدیر کاخ قرار داد. من باعث شدم که شاه اهمیت سائزس مرکز سلسله سائزس را به رسمیت بشناسد، و این جایگاه نایت بزرگ است مادری که رع را زاید. من باعث شدم شاه اهمیت و بزرگی معبد نایت رابه رسمیت بشناسد. شاه مصر علیا و سفلی به سائزس آمد و رهسپار معبد نایت شد و همانند هر شاهی که قبلا چنین کرده بود زمین را

¹² Joachim Willeitner. 2003. S24.

¹³ -- آملی کورت. ۱۳۷۹ ص ۵۱

¹⁴ - همان ماخذ. ۱۳۷۹ ص ۵۰

¹⁵ - هایده ماری کوخ ۱۳۷۶ ص ۱۸-۲۶

مکانهای مقدس وجوامع روحانی مورد تایید قرار داد.^{۱۶} بنا به کتیبه بیستون هنگامی که داریوش در بابل بود مصرمانند سایر ساتراپها دست به شورش زده بودوتقریباً از حاکمیت سیاسی در حال خارج شدن بود که داریوش بدون هیچ گونه حادثه مهمی در سال ۵۱۸ پ.م دوباره کشور مصر را فتح وبرواضع مسلط شد.وپس از چند ماه اقامت در مصر به ایران بازگشت. داریوش در مصر به مقتضای سیاست مسالمت آمیز خود نسبت به پرستشگاهها وکاهنان آن سرزمین ونسبت به ایجاد وتعمیر بعضی بناهای مذهبی همت گماشت.^{۱۷} داریوش درمصر بصورت منظم ومتناسب و با امتزاج فرهنگی دوتمدن(ایران ومصر) دستور ساخت معابد زیادی را صادر کرده بود چنانچه در کتبه های معابد در بوزیرس (Busirs) الکاب (Elkab) ادفو Edfu و معبد هیبیس به این مسئله اشاره شده است.^{۱۸}

ارتباط واحه الخارقه مصر با حکومت هخامنشیان در مصر

داریوش ضمن مسافرت به جنوب مصر وصرای لیبی وارد واحه الخارقه شد. وی استانداران مقنی ایرا را برای ایجاد قنوات به مصر آورد که بعضی از این قنات ها تا به امروزهم فعال بوده ودر آبیاری منطقه مورد استفاده قرار می گیرند.^{۱۹} این واحه در صحرای غربی مصر قرار دارد ومعمولاً در متون مصری بصورت عمومی به واحه جنوبی معروف است وشهر الخارقه که در دوره رومیها هبت نامیده می شد واین شهر در زبان یونانی هیبیس نامیده شده است واز قرون وسطی تا قرن هیجدهم این شه المیمون نامیده می شد که احتمالاً نام خود را از آمون اقتباس نموده است. واحه الخارقه در محدوده ۲۲۰ کیلومتری جنوب غربی آسیوت ودر فاصله ۲۱۰ کیلومتری لکسور قرار دارد.^{۲۰} از پژوهشهای مهم باستان شناختی منطقه در این اواخر بررسی وکاوش یک هیئت باستانشناسی ایتالیای در سال ۱۹۸۰ میلادی بوده است که آنها ضمن بررسی

روشمند منطقه الخارقه برای یافتن ایزالات جنگی با استفاده از دستگاههای فلزیاب بودند همچنین این هیئت با حفاری در معبد Qasr Ghueida در نزدیکی معبد هیبیس کتیبه ای از داریوش اول هخامنشی را کشف کرد. ودر جنوب واحه الخارقه در نزدیکی Qasr Dusch یک بنای خشتی هخامنشی با تعداد زیادی ظروف سفالی از قبیل کاسه های سفالی وکوزه های نخیره آذوقه که بعضی از آنها دارای کتیبه ای از شاهان هخامنشی بودند بدست آوردند.^{۲۱} احتمالاً پس از مسافرت داریوش اول به منطقه واحه الخارقه دستور ساخت وساز بناهای مذهبی از جمله معبد هیبیس را صادر می نماید. وامروزه با تحقیقات محدود باستان شناسی دوره حکومت ایرانیان یکی از اثرهای مهم معماری که بتوان در زمره بناهای هخامنشی در مصر مورد توجه قرار داد معبد آمن (Amon) است که داریوش در هیبیس (Hibis) در محلی بنام واحه بزرگ الخارقه در مغرب وجنوب غربی تب (Thebes) که اکنون لکسور (Luxor) خوانده می شود بنا نهاد. ساختمان معبد هیبیس که درمحل مقبره قدیمتر وکوچکتر آمن ساخته شده است که امروزه به معبد هیبیس معروف است. ساخت این معبد تقریباً بیست سال از سال ۵۱۰ تا ۴۹۰ پیش از میلاد در دوره سلطنت داریوش اول طول کشیده است.^{۲۲} داریوش با ساخت معبد هیبیس در واحه الخارقه نقش برجسته های با صحنه های مختلف از جمله انجام مراسم عبادی سنتی مصریان وتغذیه شدن بدست خدایان مصری را به نمایش گذاشته است.^{۲۳} آنچه در متون مصری در رابطه با ساخت معبد هیبیس ذکر شده است این است که این معبد بوسیله داریوش اول هخامنشی بنا ودیوار نگاری شده است در زمان داریوش دوم هخامنشی ضمن نوسازی ومرمت تزیناتی هم به آن اضافه شده است.^{۲۴} این معبد دارای ۴۴ متر طول و۱۹متر عرض و۸/۵ مترارتفاع است وفضای کلی معبد به صورت شبیه به معابد مصری نظم و شکل

^{۱۶} - ویلفرید زایبل . ۱۲۸۰ص ۶۷

^{۱۷} - Erich.F.Schmidt,PersepolisI, 1953-P25

^{۱۸}-Gerd Gropp,1990- S46

^{۱۹} - Walther Hinz.,1976.S214

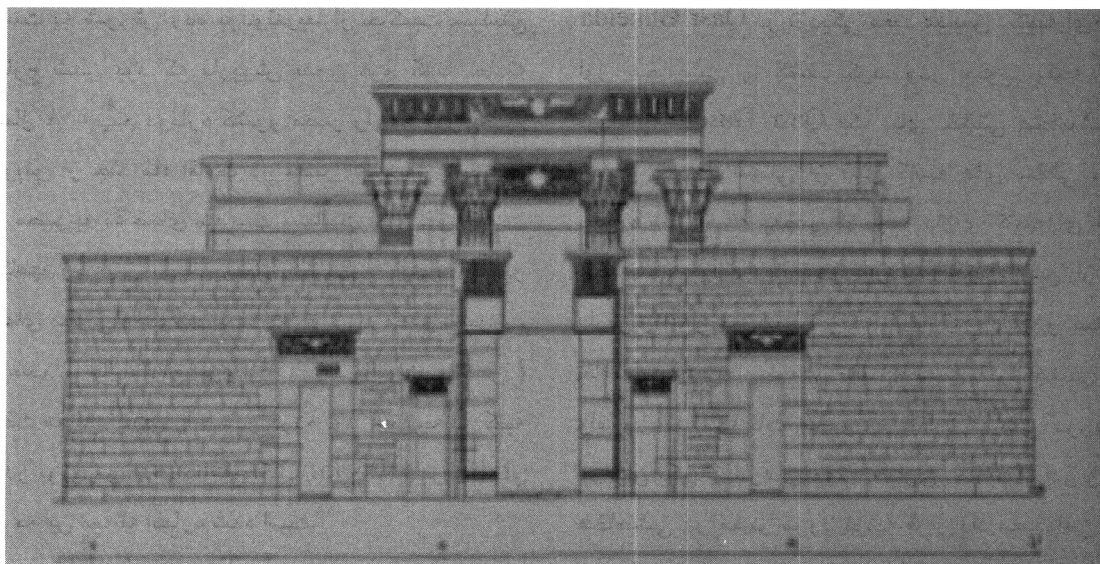
^{۲۰}-H.E.Winlock, ,1941 - P13-

^{۲۱} -Joachim Willeitner. 2003.S20

^{۲۲}- H.E.Winlock,P.32.

^{۲۳} - آملی کورت. ۱۳۷۹ص ۶۱

^{۲۴} - Otto Harrassowitz,B5-968-982

شکل ۴ : نمای طراحی شده قسمت جلو و ورودی معبد هیبیس در الخارقه مصر^{۲۵}

این کتیبه ها سرود روحانی آفتاب داریوش اول در چهارچوب درب این سالن قرار دارد.^{۲۷}

۲- یک سالن ورودی ستوندار معبد با چهار ستون که از سمت شمال و جنوب با دوانبار معین می کنند محل ممنوعه معبد و در ادامه سردابه و محل نگهداری مردگان و محل احترام اوزیریس و یک پله بطرف پشت بام هدایت می شود. در دیوار شمالی معبد سه درب وجود دارد. یکی به سالن ستوندار و یکی سالن قربانگاه و سومی به محراب یا محل نگهداری اشیا با ارزش معبد باز می شود.

۴- کنار محراب معبد در سمت غرب معبد در موقعیت طولانی دیوار محراب با نقش برجسته های مختلف تزیین شده است. این نقش برجسته ها مهمترین و اطلاعات ما در باره اساطیر قدیم مصر می باشند. آنها همه خدایان مصر را نشان می دهند که در این دوره

داده شده است. بر روی بک پاشنه برنزی درب معبد کتیبه ای بخط میخی با عبارت ((داریوش شاه شاهان)) وجود دارد که احتمالاً مربوط به داریوش دوم است که در سال ۴۲۴ قبل از میلاد معبد را بازسازی و تکمیل کرده است.^{۲۶}

ویژه گی های معماری معبد هیبیس

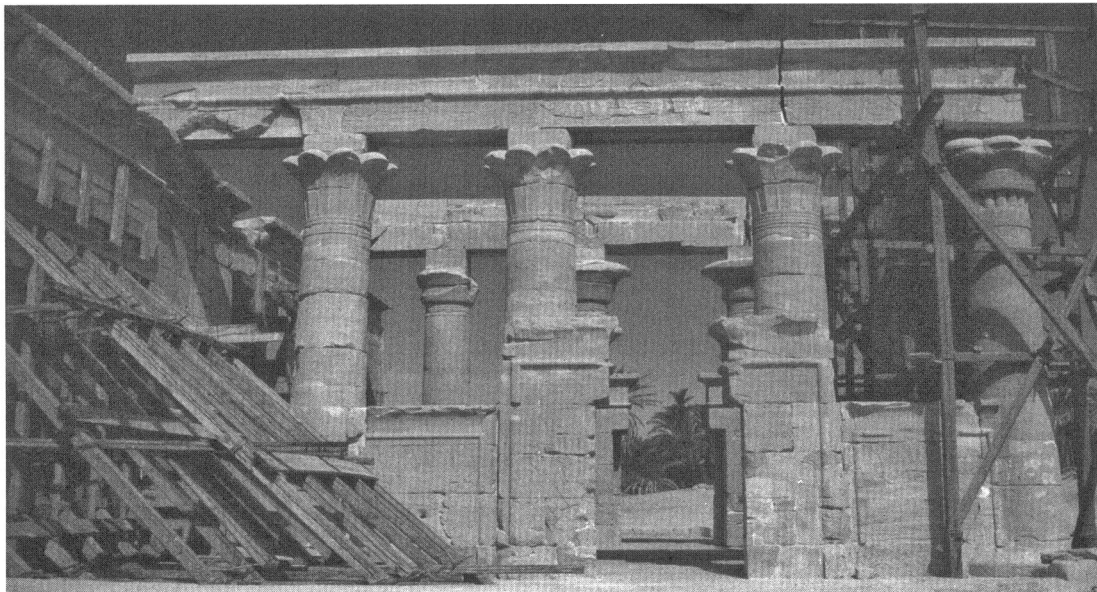
۱- یک سالن ستوندار با دوازده ستون با سر ستونهای بشکل نخل و گل ساخته شده اند و دیوارهای که با نقش برجسته ها و کتیبه های تزیین شده اند.

۲- یک سالن قربانی با دیوارهای پوشیده شده از نقش برجسته ها و متون مذهبی که نقش برجسته ها شاه را نشان می دهند که او به خدایان مختلف در معابد مصری کوزه پراز شراب هدیه می دهد و کتیبه ها دوسرود مذهبی از آمون را در بردارند که نیم آنها اسطوره ای و نیم دیگر خصوصیات فلسفی دارند. و یکی از

²⁵ - D. Arnold, 1994 -S49

²⁶ - Walther Hinz, 1976 -S21۶

²⁷ - W.D.van.Wijngaarden, 1954,S68-72

شکل ۵- بخشی از سالن ستوندار معبد هیبیس در واحه الخارقه مصر

H1 و H2 و باقی مانده ورودی در دروازه اصلی ناتمام باقی می ماند.^{۲۹}

۲- مرحله دوم: در این مرحله داریوش اول قسمتی از بنای ساخته شده ای قبلی معبدرا نوسازی می کند و در این زمان داخل ورودی اصلی معبد تزیین می شود و باقی مانده دروازه بجز دروازه قسمت M بطرف قسمت B و دیوار جداکننده بین M و N تکمیل می گردد. سپس قسمت H1 و H2 و همه دیوار غربی و پایه ستونهای رنگی بخش B تزیین می شود. به این فاز ستونهای چوبی کتیبه دار در کنار ستونهای بخش M و باقی مانده دروازه J پیدا شده است مربوط است.

۳- مرحله سوم: داریوش دوم بخش شمالی و جنوبی معبد را که در خارج محوطه قرار داشته است تزیین نموده و باقی مانده گذرگاه بخش M بطرف B کتیبه های روی گچبریهای معبد در مورد این نوسازی توضیح داده اند.

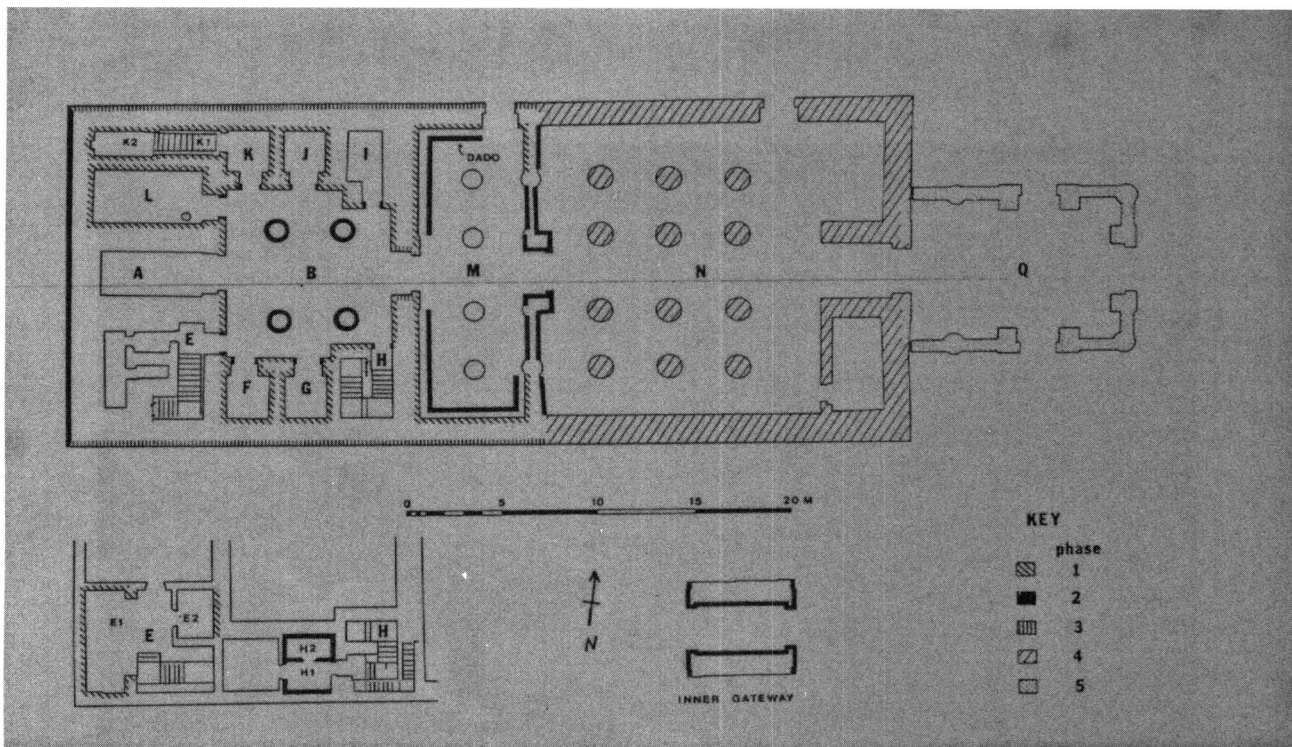
در حد اعلاى خود این موضوع را در شکلهای مختلف به نمایش گذاشته اند.^{۲۸}

نتایج تحقیقات باستان شناسی پروژه معبد هیبیس براساس گزارش نهایی پروژه باستان شناسی معبد هیبیس از تاریخ ۱۹۸۵ تا ۱۹۸۶ با استفاده از مدارک و کتیبه ها و دیوارنگاره های مخصوص مصری که به کارتوشه معروفند و فراعنه مصری در داخل این تزیینات بیضی شکل مفاهیم و خواسته های خود را بیان می کردند. و تحلیل دستاوردکاران این پروژه تحقیقاتی این بوده که مراحل ساخت معبد هیبیس در پنج مرحله انجام گرفته است.

۱- مرحله اول. از دوره پسا متیک دوم شروع می شود که معبد ساخته می شود و فضای آن تزیین می گردد اما قسمتهای M و

²⁹ - EugeneCruz Uribe, 1987, 215-230

²⁸ - منبع قبلی صفحه ۶۸-۷۰

شکل ۶- نقشه وپلان معبد هیبیس بوسیله باستان شناسان پروژه معبد ۱۹۸۵-
۱۹۸۷ براساس ۵ مرحله ساخت آن

پادگانی هم در این شهر تاسیس شده بود. ساخت معبد هیبیس در این شهر توسط داریوش هم بهترین گواه اهمیت منطقه و شهر هیبیس در این دوره است. چنانچه بررسی و تحقیقات باستان شناسی نشان دهنده ساخت معابد کوچک دیگری توسط داریوش در این منطقه است.^{۳۱} خانم کارل میسولویچ (K.Mysliwiec) باستان شناس و نویسنده کتاب ((داریوش حاکم دوکشور ایران و مصر)) معتقد است: داریوش برای احترام به خدایان مصری تعدادی معابد را بنا نمود. از جمله معبد هیبیس که در واحه الخارقه بنامود که از مراکز مذهبی مصر آن زمان دور بود. این بنای پرستش قابل قیاس بابناهای پرستش ساکارال (Sakralobjekt) در دوره مصر بوده است و این معبد اهمیت خود را تا به امروز حفظ نموده است.^{۳۲}

۴- مرحله چهارم: آخوریس Achoris بخش مسقف ستوندار N را ساخت و همچنین دومجسمه در داخل آن برپانمود.

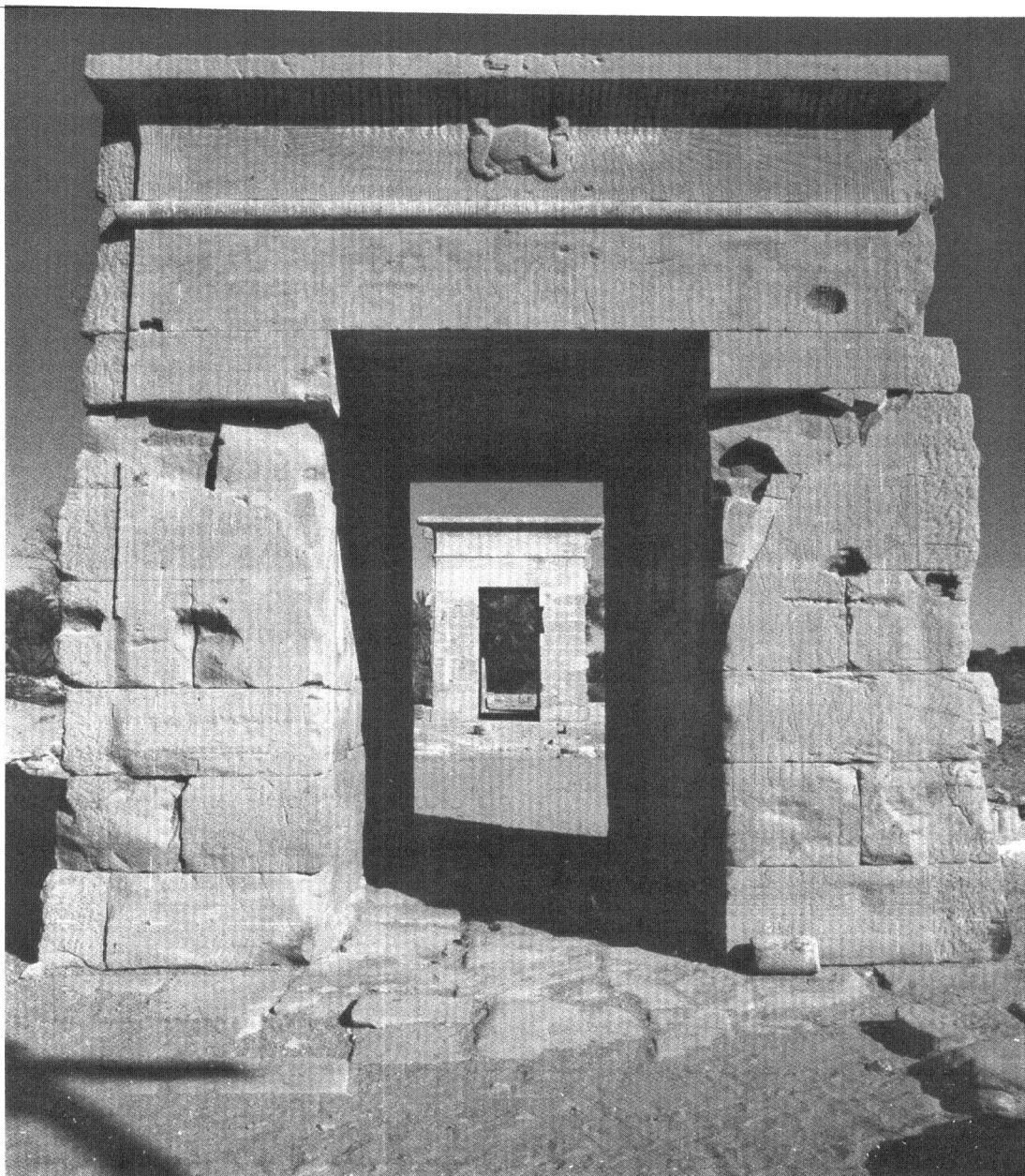
۵-مرحله پنجم: نکتانبوس اول و دوم ورودی ستوندار Q را ساخته و تزیین نموده اند.^{۳۰}

از دلایل دیگر اهمیت منطقه در دوره اول حکومت هخامنشی (۵۲۲-۴۰۴ ق.م) موضوع تجارت و ارتباطات تجاری جنوب مصر با سودان و توسعه سیاسی هخامنشیان به لیبی بوده است. چنانچه در توسعه و گسترش راه تجاری مهم طولانی از جنوب به شمال مصر بوجود آمد که در آن همیشه کاروانهای زیادی با اموال تجاری با ارزش در رفت و آمد بودند و چون این راه از منطقه الخارقه می گذشت و مرکز تجاری بزرگی در شهر هیبیس ایجاد شده بود و همچنین برای حمایت و حفاظت این تجارت

³¹-D.A.Aston, 1999-London 17-22-

³²-Karol Mysliwiec, S182 -

³⁰ - منبع قبلی

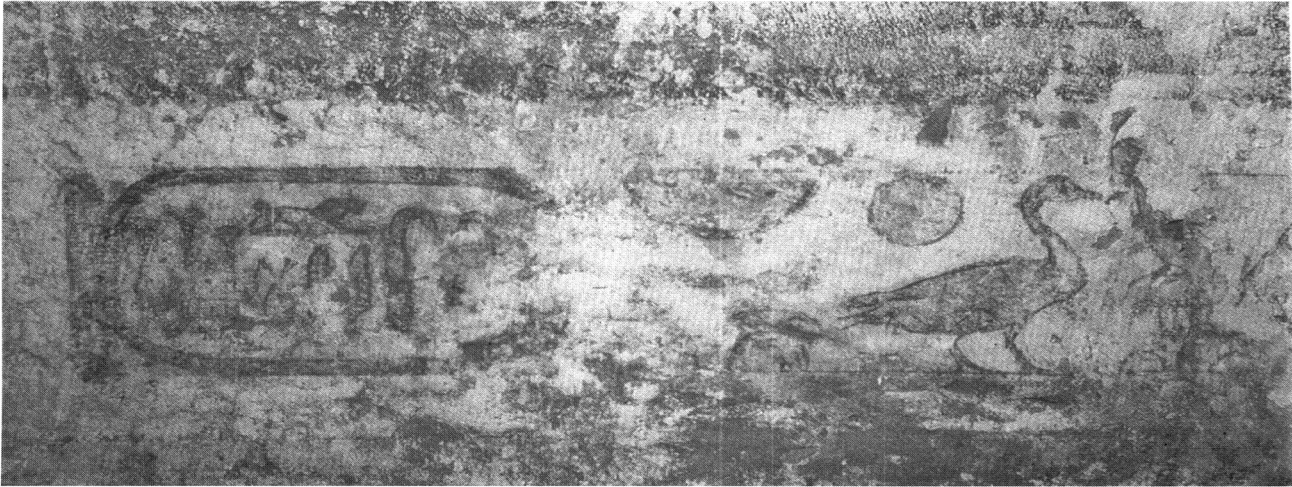

شکل ۷- دروازه اصلی ورودی معبد هیبیس که در دوره داریوش ساخته شده است.

کارتوشه های داریوش در معبد هیبیس

کارتوشه حکاکیهایی بیضی شکل از فراعنه مصر است که همراه تصاویر و متون هیروگلیفی برای هدفی نوشته یا در بدنه دیوار یا مجسمه ای حکاکی شده باشد و این سنت قدیمی فراعنه در تبلیغ و ارائه عقاید خودشان است. آنچه در معبد هیبیس قابل اثبات است اینکه نام داریوش بر روی بخش خارجی نوشته و همچنین

در داخل حکاکی شده است که این تفکر از آنها قابل ردیابی و پی گیری است. در معبد هیبیس نام داریوش بر دیوار های خارجی و بر ستونها حک شده اند از جمله روی ستون M و روی ستونهای شماره ۳۰ و ۳۴ و ۳۰ که کارتوشه های داریوش بر روی آنها حکاکی شده اند. کارتوشه های داریوش در معبد هیبیس در

شکل ۸- یک کارتوشه بازمینه قرمز رنگ به نام داریوش اول بر روی دیوارهای معبد هیبیس

می‌کردند.^{۳۴} بر دیوارهای محراب معبد نقش برجسته های مختلفی بصورت تزینی ایجاد شده است بر اساس اطلاعات ما از اساطیر مصری همه آنها خدایان مصری را نشان می دهند چرا که در این دوره از تاریخ مصر چنین تصاویر تعجب انگیز اسطوره ای بسیار متداول بوده است. از جمله در دیوارهای بیرونی معبد نقش برجسته های از داریوش اول هخامنشی دیده می شود که در حال آوردن قربانی به معبد باتشریفات خاص در مقابل خدایان ارائه شده است مخصوصا در ضلع غربی ساختمان معبد هیبیس و در روی دیوارها تصاویری از داریوش به شکل فراعنه مصری به نمایش گذاشته شده است.^{۳۵} معبد هیبیس در واحه الخارقه که برای آمون وقف شده است و در این معبد خدایان اسطوره ای مصری از قرنهای قبل با صحنه های که پرستش خدایان را بعنوان تبلیغات شاهی ایجاد نموده بودند. و در تمام این صحنه ها داریوش شاه هخامنشی را بعنوان فرعون مانند تصویر شماره ۷ به همراه خدایان مصری نشان

مواردی رنگ آ میزی شده‌اند که بعضا قرمز یا آبی کمرنگ بوده‌اند.^{۳۳} در تصویر شماره ۶ یک کارتوشه بانام داریوش اول که در دیوارهای معبد هیبیس حکاکی شده است نشان داده می شود.

تصاویر داریوش اول بر روی دیوارهای معبد هیبیس بر دیوارهای معبد هیبیس و نقشهای از داریوش اول هخامنشی بصورت استرلیزه شده وبا سبک نقوش مصری ایجاد شده است. شاید علت استفاده از این سبک خاص در ارائه چهره عجیب غیر معمول از داریوش این بوده باشد که هنرمندان فرصت کافی برای ارائه بهتر و واقعی تر تصاویر را نداشته اند همچنین داریوش مدت طولانی در مصر اقامت نداشته و بیشتر در ایران بسر می برده است.. از دلایل دیگر این کار مصریها در زمانهای قبل از این دوره شاهان و فراغنه خود را بصورت پیکره های خدایان منحصر بفرد حکاکی و مجسمه سازی

³⁴ - Gerd Gropp, 1990- S46

³⁵ - W. Wijngaarden, 1954, S. 70.

³³ - Eugene Cruz Uribe, 1985-1986 and Summer 1986 Field 1987, 215-230

شکل ۹ - تصویر داریوش اول در حال پرستش بر روی دیوار خارجی معبد هیبیس در واحه الخارقه^{۳۶}

هوروس Horus در کنار او قرار دارند نشان داده شده است.

هوروس با سر عقابی شکل و خدای دیگر با سر لک لک بعنوان توت خدای عقل و دانش در اسطوره شناسی مصری که هر دو پا های خود را بر زیر پایه تخت شاه تکیه داده اند.^{۳۸}

۲- در دومین صحنه تصویر داریوش (همانطور که در تصویر شماره ۹ می شود) در دو بخش مجزا نشان داده شده است که داریوش در هر کدام در سن متفاوتی داشته است و او در حمایت و مهر خدای اسطوره ای مصر قرار گرفته است که احتمالا این خدای آمونت Amunt است که داریوش را برای حمایت در آغوش خود گرفته است.

داده اند . در این زمان بانثانه های نمادین و سمبلیک اتحاد دویخش مصر علیا و مصر سفلا نیز نشان داده شده است.^{۳۷}

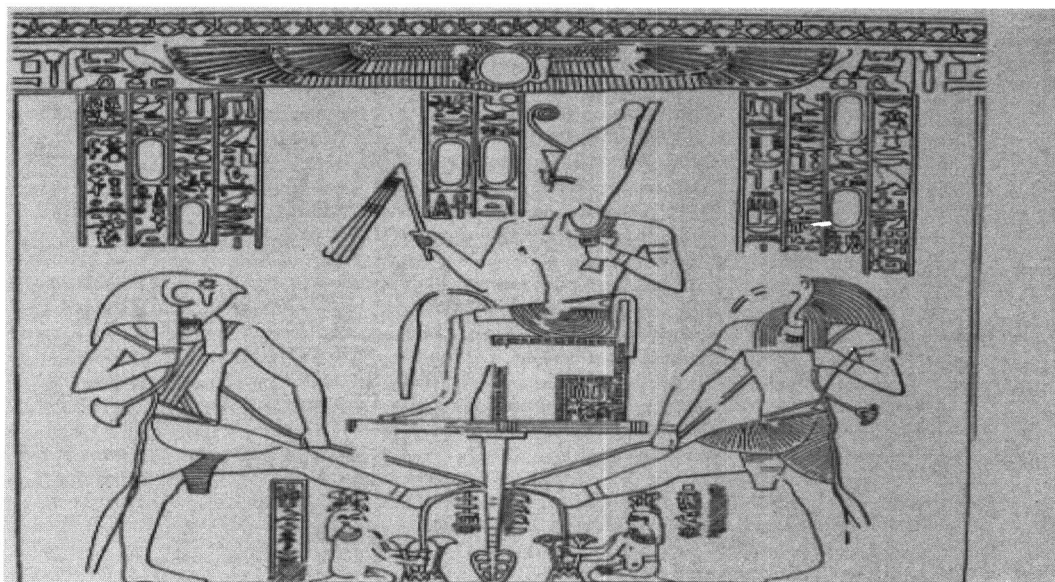
صحنه های از نقش برجسته و تصاویر داریوش بر دیوارهای معبد هیبیس

۱- در اولین صحنه از تصاویر داریوش اول در معبد هیبیس بعنوان سمبل و نمادی از دو کشور ایران و مصر بعنوان فرمانروای دوکشور که در آن داریوش بر روی یک تخت سلطنتی نشسته (مانند تصویر ۸) و خدایان هارزیس Harsiese

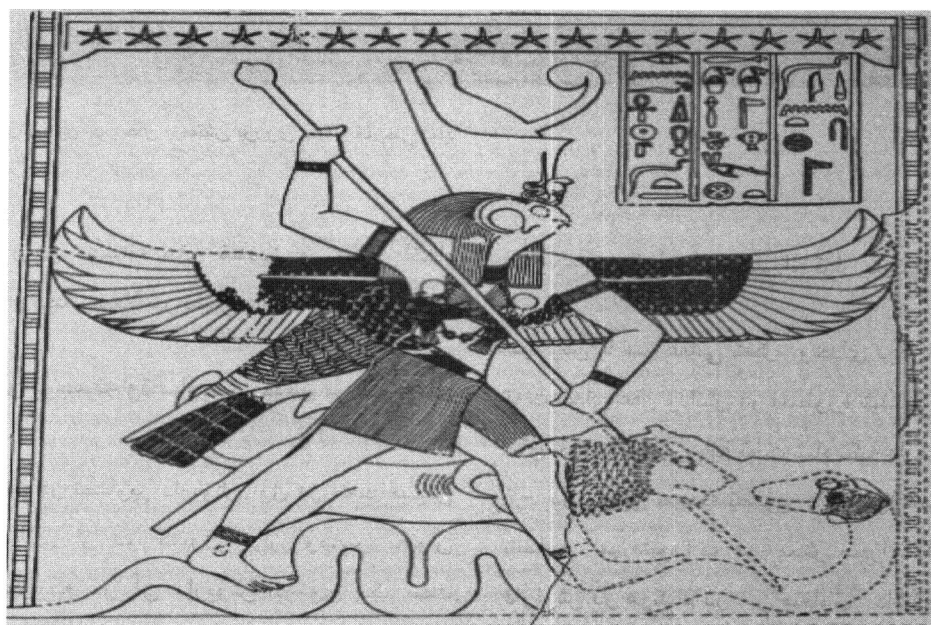
^{۳۶}- Joachim Willeitner. 2003.S30

^{۳۷}- K.Mysliwiec,1998,S.183

^{۳۸}- K. Mysliwiec,1998,S.183.

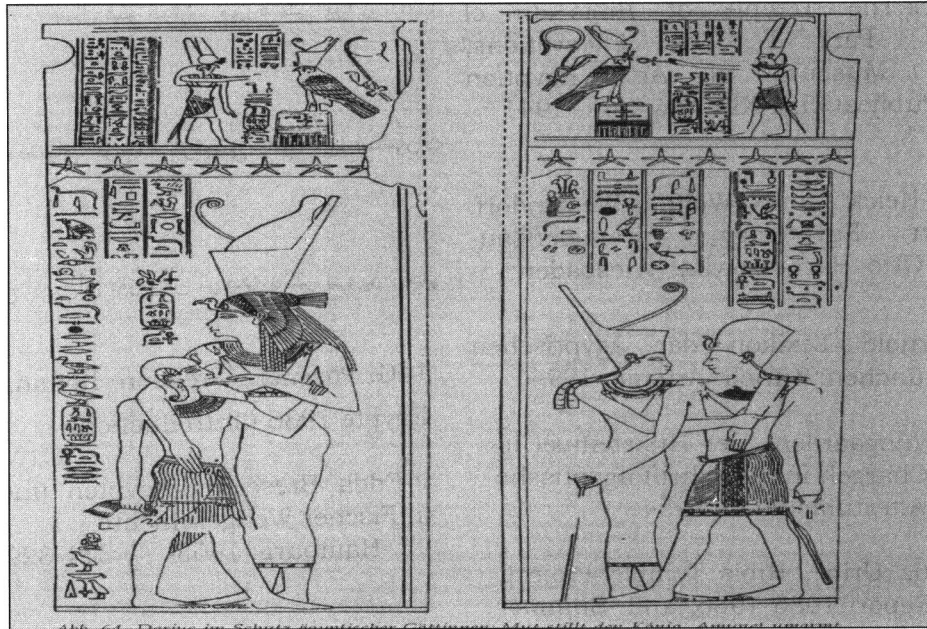
شکل ۱۰- تصویرداریوش بعنوان سمبل اتحاد مصر علیا وسفلی با خدایان
اسطوره ای^{۳۹}

۹- تصویر داریوش در حمایت خدای اسطوره ای مصر در معبد هیبیس واحه
الخارقه^{۴۰}

^{۳۹} - K. Mysliwicz, 1998, S.183.

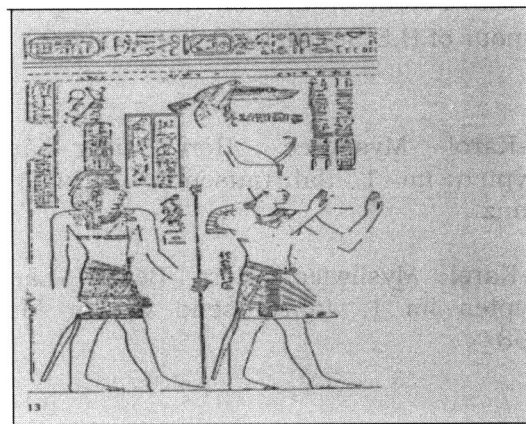
^{۴۰} - K. Mysliwicz, 1998, S.185.

شکل ۱۱- تصویر داریوش در شکل خدای اسطوره ای مصری در حال مبارزه با مار بزرگی دیده میشود.

تاجگذاری داریوش در طول سال ۴۹۶ پیش از میلاد است در شهر ممفیس پایتخت ساتراپ مصر و در نزدیک شهر هیپولیس شهر خدای خورشید (راع) انجام شده است.^{۴۱}

۴- در تصویر دیگری صحنه ای از داریوش هخامنشی را در چهره یکی از خدایان مصری با سری عقاب و تاج خدایان مصری در حال مبارزه با نیزه با مار بزرگی بنمایش گذاشته شده است. (قابل مشاهده در تصویر شماره ۱۱) همچنین این موجود افسانه ای که برای داریوش تصور شده است دارای بالهای گشاده و بزرگی که بصورت خاص تزیین شده است نشان داده شده است. و شیری هم در این مبارزه به داریوش کمک می کند. شاید بتوان گفت هنرمند مصری خواسته با این تصویر قدرت و اقتدار داریوش را بنمایش بگذارد.^{۴۲}

۱۰- تصویر داریوش در حال انجام مراسم تاجگذاری

۳- بر روی دیوار غربی معبد منتهی به محوطه پشت ساختمان معبد تصویری از شاه ایران در حال تاج گذاری نزد خدای اسطوره ای مصری (راع) Ra خدای خورشید که به طرز خاصی تزیین شده است. (قابل مشاهده در تصویر شماره ۱۰) این تصویر مراسمی است که چند سال پس از شروع ساختمان معبد انجام شده . و شاید یادآور مراسم

⁴¹- G.Gropp,19990,S.47

⁴²-K.Mysliwicz,1998,S.186-

منابع و ماخذ

- 8-H.E.Winlock, The Temple of Hibis in el Khargh Oasis. Part I. The Excavations, Metropolitan Museum of Art, Egyptian Expedition, Publications, XIII New York, 1941
- 9-Wolfgang Helck und Wolfhart Westendorf, Lexikon der Egyptology, Pyramidenbau-Steingefäße, Otto Harrassowitz. Wiesbaden, 5-1984
- 10-Dieter Arnold Lexikon der ägyptischen Baukunst -München: Zürich: Artemis-1994
- 11-W.D.van.Wijngaarden, Der Hibistempel in der Oase El- Chargeh in Zeitschrift ägyptische Sprache und Altertumskunde 1954
- 12-Eugene Cruz Uribe, Hibis Temple Project; Preliminary Report, 1985-1986 and Summer 1986 Field Seasons, Varia Egyptiaca San Antonio, 3, December 1987
- 13-D.A.Aston, the funerary archaeology of the Persian Period, Studies on Ancient Egypt in Honour of H.S. Smith, 1999. London 17-22
- 14-Karol Mysliwiec, Herr Beider Länder: Ägypten im 1. Jahrtausend v. Chr 1998- Mainz
- 15-Karol Mysliwiec, Herr Beider Länder: Ägypten im 1. Jahrtausend v. Chr Mainz-1998
- 1- ویلفرید زاپیل ۷۰۰۰ سلل هنر ایران، موزه ملی ایران ۱۳۸۰ - تهران
- ۲- آملی کورت هخامنشیان. ترجمه مرتضی ثاقب فر انتشارات ققنوس ۱۳۷۹
- ۳- هایده ماری کوخ از زبان داریوش ترجمه دکتر پرویز رجبی تهران ۱۳۷۶
- 1- G. Posener, Premiere Domination Perse En Egypte 1936 (Introduction)
- 2-Edda Bresciani, Ägypten und Perserreich, in Fischer Weltgeschichte Hamburg, 1965- 311-329
- 3-Edda Bresciani, - An den Ufern des Nils 2002, Stuttgart.
- 4- Walther Hinz, Darius und die Perser, Eine Kulturgeschichte der Achämeniden, Baden-Baden 1976
- 5- Erich.F.Schmidt, Persepolis I, Structures. Reliefs. Inscriptions. The University of Chicago Oriental Institute Publications, Chicago, Illinois-1953
- 6- Gerd Gropp, Ein Porträt des Königs Darius I. im Hibis- Tempel, Ägypten, Das Bildnis in der Kunst des Orients ; Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, Stuttgart-1990
- 7-Joachim Willeitner, Die ägyptischen Oasen, Städte, Tempel und Gräber in der libyschen Wüste, Verlag Philipp von Zabern, Mainz, 2003